

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadimes svar på remiss avseende SOU 2024:21 – Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. Er beteckning: A2024/00369 (Se även bilaga längst ner i dokumentet)

Sammanfattande synpunkter

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime (GAPF) delar inte utredarens förslag vad gäller föreslagna ändringar i det nuvarande sjätte jämställdhetspolitiska delmålet eller i fråga om att hedersrelaterat våld och förtryck inte ska bli ett sjunde delmål. GAPF ställer sig således bakom universitetslektorn och forskaren Devin Rexvids synpunkter på utredarens förslag så som framgår av hans särskilda yttrande. GAPF ställer sig också bakom Devin Rexvids förslag till formulering av ett sjunde delmål.

GAPF ser två övergripande problem med utredarens argument i betänkandet, dels att delbetänkandet har suddat ut skillnaderna mellan HRV och andra våldsformer och att delbetänkandet inte ger utrymme till argument för ett särskilt delmål om HRV. Det presenteras enbart ett argument för ett särskilt delmål om HRV vilket kan jämföras med en rad argument mot ett särskilt delmål om HRV.

Som Devin Rexvid skriver i sitt yttrande så urvattnas begreppet jämställdhet om det appliceras på maktrelationer mellan andra än män och kvinnor. Det huvudsakliga problemet med våld är visserligen mäns våld mot kvinnor, men det utesluter inte att pojkar och män kan utsättas för våld av kvinnor. GAPF anser därför att det sjätte delmålet ska vara kvar i nuvarande form.

Ett särskilt delmål om HRV

Under senare år har kunskaperna och förståelsen om hedersrelaterat våld ökat i samhället. Vi har fått särskilda lagstiftningar som har till syfte att skydda individer mot hedersrelaterat våld och förtryck. Men problemet är fortfarande stort. Det finns uppgifter från såväl statliga MUCF som Polisen om att mer än 120 000 ungdomar lever under hedersförtryck. Det hederskulturella normsystemet kan därför inte reduceras till ”fördomar.” Utredaren förespråkar Istanbulkonventionens linje om att arbetet mot allt våld ska hållas samman. Den linjen skiljer sig mot den linje Sverige haft sedan 2014 om att särreglera HRV. Det vore allvarligt om Sverige skulle ändra inriktning i det avseendet.

Majoritetssamhällets kvinnor äger sin kropp och sin sexualitet. Så är det inte i HRV-miljöer. Utredaren konstaterar att ”det behövs särskilda arbetssätt och ofta mycket långtgående insatser för att stödja personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och som behöver skydd från sin familj eller sin släkt.” GAPF menar att det i sig är ett starkt argument för att införa ett sjunde och särskilt delmål om HRV. Inte tvärtom.

Utredaren anser att två delmål om våld skulle skapa en obalans i relation till de övriga jämställdhetspolitiska delmålen och bli svårt för myndigheter att omsätta i praktiken. GAPF anser att det inte är hållbara argument. Exempelvis finns nu ett särskilt hedersförtrycksbrott. Den straffbestämmelsen är inspirerad av och liknar fridskränkingsbrott som den om kvinnofridskränkning. Brottet hedersförtryck i 4 kap. 4 e § brottsbalken är en del av politikens markering mot HRV. På motsvarande sätt bör politiken även i de jämställdhetspolitiska delmålen kunna markera mot hedersförtryck genom att införa ett särskilt delmål mot hedersförtryck.

GAPF vill särskilt lyfta fram att det specifika för hederskulturen är att den förvägrar kvinnor deras medborgerliga fri- och rättigheter. Redan i förskolan möter flickor inom HRV en rad inskränkningar som bestäms av familjens krav på könssegregation. Det berövar dem möjligheten att utveckla motoriska, sociala, emotionella och kognitiva förmågor.

Flickors och kvinnors kroppar, fertilitet och sexualitet är en kollektiv egendom inom HRV. De får till exempel inte använda tampong av oro för att deras ”intakta mödomshinna” penetreras. Det gör dem ”förbrukade” på äktenskapsmarknaden, sex innan giftermål är skamligt för flickor och kvinnor. De får inte göra abort och får heller inte neka sin make sex. De är utsatta för traumatiserande kränkningar, såväl fysiska, psykiska och sexuella, som könsstympning, oskuldskontroller med mera. Detta är bara några exempel och ytterligare argument för ett särskilt delmål om HRV.

Konsekvenserna av HRV är mer långtgående än kränkningen av psykisk och fysisk integritet. Barnäktenskap, frekventa graviditeter och förlossningar i ung ålder, långvarigt och grovt våld, stora inskränkningar i livsutrymme – det gör att många kvinnor dör unga.

Hederskulturen utmanar öppet jämställdheten i samhället. Alla våldsformer är allvarliga och behöver motverkas. Det ska inte råda konkurrens om vilka våldsformer som är mer allvarliga. Det specifika med HRV är att dess förespråkare ställer direkta krav på samhällsinstitutioner som till exempel att förskola och skola ska ge utrymme åt hedersnormer. Detta gäller inte för andra våldsformer som till exempel människohandel och prostitution.

Trots lagar som utgår från individens rättigheter och friheter görs det dagligen avsteg från dessa lagar. Avstegen görs av respekt för andra kulturer eller av rädsla för att bli anklagad för diskriminering och rasism. Vi ser det inom skola och socialtjänst runtom i hela landet.

GAPFs övertygelse är att ett eget delmål om HRV är det mest effektiva sättet att värna de som är utsatta för HRV. Det är inte lämpligt att blanda ihop alla olika former av våld i ett och samma delmål.

Ärendets beredning:

Sara Mohammad
Ordförande och verksamhetschef
Riksorganisationen GAPF- Glöm Aldrig Pela och Fadime.

Bilaga till:

Riksorganisationen GAPFs Remissvar gällande SOU 2024:21 Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. Er beteckning: A2024/00369

Utredningsuppdraget är mycket angeläget. Det är särskilt angeläget att ett särskilt delmål om hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) införs.

Det finns flera problem med delbetänkandets behandling av HRV-frågan. Det mest allvarliga är att delbetänkandet suddar ut skillnaderna mellan HRV specifikt, och andra typer av våld mot kvinnor. Inledningsvis betonas hedersvåldets specifika karaktär, vilket är bra, men ändå föreslås bekämpandet HRV sammanblandas med andra typer av våld i ett gemensamt mål.

För att med kraft kunna bekämpa HRV är specifik kunskap och förståelse kring det som särskiljer HRV från annan typ av våld i nära relationer grundläggande.

Om delbetänkandets förslag om ett mer inkluderande sjätte delmål

GAPF avstyrker utredarens förslag om att göra det nuvarande sjätte jämställdhetspolitiska delmålet mer inkluderande. GAPF ansluter sig i denna del till Devin Rexvids skiljaktiga yttrande som går ut på att begreppet jämställdhet urvattnas om det appliceras på maktrelationer mellan andra än män och kvinnor. Mäns våld mot kvinnor är ett enormt problem. Mot denna bakgrund anser GAPF att det sjätte delmålet ska förbli intakt.

GAPF:s inställning till delbetänkandets förslag om ett särskilt delmål om HRV

GAPF avstyrker delbetänkandets förslag om att ett sjunde delmål om HRV inte ska införas. Vi anser att det är angeläget att ett separat delmål om att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck införs.

Vad menas med hedersrelaterat våld och förtryck?

GAPF delar regeringens definition av HRV:

”Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar. Våld och begränsningar i hederns namn tar sig specifika uttryck och kännetecknas bland annat av att individens intressen anses vara underordnade familjens, att individens handlingar i hög grad anses påverka hela familjens anseende och att individens sexualitet är hela familjens angelägenhet.”¹

Enligt hedersnormerna är det män som har heder och denna är beroende av ogifta flickors oskuld och gifta kvinnors kyskhet. För att upprätthålla oskulds- och kyskhetsidealen utövar familjen och/eller släkten strikt kontroll över flickor och kvinnor, bland annat i form av begränsningar rörande klädval, framtida parter, rörelsefrihet, socialt umgänge, utbildning och arbete.

Uppfattningen att mäns och familjers heder är avhängig kvinnors och flickors sexuella beteenden har även samband med förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp, könsstympning av flickor och kvinnor samt tvångs- och barnäktenskap.

¹ <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/02/regeringens-arbete-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

Hbtqi- personer kan även vara särskilt utsatta inom hederskulturen, då endast heterosexualitet är normen. Även inom hederskulturen är det otänkbart att någon skulle ha en könsidentitet som inte stämmer överens med det juridiska könet. I de fall individen gör motstånd till familjens och/eller släktens strikta regler och normer kan följderna bli allvarliga. I sin mest extrema form kan det leda till allvarlig brottslighet, inklusive mord².

Olika villkor för jämställdhet för kvinnor i och utanför hederskulturen:

Levnadsvillkoren för flickor och kvinnor i, respektive utanför, en hederskontext skiljer sig åt i väsentliga delar. De skilda existentiella villkoren återspeglas också i den jämställdhet som kvinnor i skandinaviska sammanhang har tillkämpat sig och blivit tillerkända jämfört med länder där hederskulturen är norm. Den jämställdhet som kvinnor utanför hederskontext åtnjuter kommer dessvärre inte de flickor och kvinnor som lever i en hederskontext till del idag.

Kvinnor och flickor i hederskontext har formellt sett samma lagstadgade fri- och rättigheter som majoritetssamhällets kvinnor och flickor. Men i praktiken fråntas de sina rättigheter genom familjens och släktens agerande. Hit hör rätten till sin fertilitet och sexualitet, inklusive föräktenskapligt sex, rätten till preventivmedel, abort, likvärdig rätt till ingående samt upplösande av äktenskap etc.

Detta beror delvis på att kvinnor och flickor i hederskontext inte har varit en naturlig del av de reformer och fri- samt rättigheter som har förändrat och förbättrat kvinnors levnadsvillkor i Sverige. GAPF anser att det är dags att ändra på detta bland annat genom att införa ett tydligt jämställdhetspolitiskt mål om att motverka HRV.

Om delbetänkandets förståelse av hedersbegreppet

Delbetänkandets förståelse av hedersrelaterat våld och förtryck framstår som bristfällig. Denna bristfälliga förståelse tar sig uttryck även i de formuleringar, se citat nedan, som till synes syftar till att belysa särdragen hos HRV.

Citat: ”Några exempel på hur hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig från andra våldsformer är kontrollen av kvinnors och flickors sexualitet med krav på gifta kvinnors kyskhet och ogifta kvinnors och flickors oskuld samt att förtrycket och våldet i många fall utförs eller sanktioneras av ett kollektiv, oftast den egna familjen eller släkten. [...] Vidare kan hedersrelaterat våld och förtryck ta sig särskilda uttryck, till exempel genom könsstympning av flickor och kvinnor samt barn- och tvångsäktenskap. Det förekommer också omvändelseförsök av hbtqi-personer (MUCF 2022).”, s.126-127.

Resonemanget förefaller bygga på en föreställning om att flickor och kvinnor i en hederskontext äger sin sexualitet men att den kontrolleras av familjen. Den viktigaste skillnaden mellan HRV och andra våldsformer är enligt delbetänkandet att HRV utövas kollektivt. Kollektivismen, om än vanligt i en hederskultur, utgör emellertid inte det viktigaste särdraget hos HRV.

² Se bl.a. prop. 2019/20:131 s. 24 & prop. 2021/22:138 s. 6 f. samt

<https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hbtq-och-heder/> (inhämtad: 2023-11-02).

Flickor och kvinnor äger inte sin kropp och sexualitet i en hederskontext. Hennes, men inte hans, sexualitet är en kollektiv egendom. Majoritetssamhällets kvinnor äger sin kropp och sexualitet. Metoo var en rörelse för att inga män fick kränka denna rättighet. För flickor och kvinnor i hederskulturella sammanhang var det otänkbart att ge uttryck för sin utsatthet för sexuella övergrepp inom Metoo, då sådana vittnesmål skulle ha lett till våld från familjens sida. När sexuella övergrepp begås i en hederskontext läggs skulden ofta på kvinnan - inte på förövaren.

Det andra viktiga särdraget hos HRV som delbetänkandet inte tar upp är att föräldrar inom hederskulturella sammanhang anses ha rätten att skada och till och med ta livet av sitt barn. Detta är ett specifikt system där barn lämnas utan skydd.

Dessutom och till skillnad från delbetänkandets påstående så utgör hbtqi-personers utsatthet inte något specifikt för hederskulturen. Skillnaderna mellan HRV och andra våldsformer är sålunda så stora att de HRV-utsattas intressen inte kan tillgodoses genom ett ”mer inkluderande” sjätte delmål.

Delbetänkandet konstaterar även att *”det behövs särskilda arbetsätt och ofta mycket långtgående insatser för att stödja personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och som behöver skydd från sin familj eller sin släkt.”* (s. 128). Detta förhållande borde tala för ett införande av ett särskilt delmål om HRV.

Trots delbetänkandets konstaterande att HRV kräver särskilda kunskaper och arbetsätt står det att läsa att:

Citat: *”Det är vidare angeläget att bredare metod- och kunskapsstöd som utgår från hela det sjätte delmålet är användbart även i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Socialstyrelsen har i regleringsbrevet för 2024 fått i uppdrag att se över, anpassa och komplettera andra kunskapsstöd för arbetet mot våld i nära relationer så att de fullt ut kan användas även i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck (S2023/03257 [delvis], Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Socialstyrelsen)”*, s. 129.

Rapporten ”Våga stå kvar” från Länsstyrelsen i Östergötland visar att det krävs helt andra metoder för att kunna hjälpa HRV-utsatta jämfört med de konventionella metoderna mot andra typer av våld i nära relation. Att utveckla och tillämpa dessa metoder och arbetsätt fordrar specialistkunskaper om HRV. Det fordrar även specialiserade funktioner som kan ta vara på HRV-kompetens inom berörda myndigheter. Något som är långt ifrån en självklarhet när HRV sammanfogas med andra frågor.

T.ex. kan konventionella familjecentrerade arbetsmetoder som används inom socialtjänsten med föräldrasamtal eller närståendeplaceringar göra direkt skada och förvärra situationen för den utsatta när det är fråga om HRV.

GAPF:s erfarenhet är i linje med slutsatserna i rapporten ”Våga stå kvar” dvs. att det är icke-konventionella metoder och arbetsätt som har visat sig vara effektiva i arbetet mot HRV och inte anpassningar av metoder som är framtagna för hantering av andra våldsformer.

Sammanfattningsvis anser GAPF att det är märkligt att å ena sidan framhålla HRV som ett angeläget problem men å andra sidan hindra ett införande av ett sjunde delmål om HRV. Detta tyder på en bristfällig förståelse av HRV. Denna bristfälliga förståelse framträder på flera ställen i delbetänkandet:

Citat: ”Med begreppet *heder* menas sådan kollektivt präglad *heder* som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa **föreställningar** och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, till exempel kvinnliga medlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal” (s. 146).

Citat: ”Hedersrelaterat våld och förtryck har sin grund i ojämställdhet och **föreställningar** om kvinnors underordning.” (s. 147)

Citat: ”Det handlar om att motarbeta **fördomar** som utgår från föreställningen att familjens, släktens eller gruppens anseende är avhängigt kvinnors sexualitet [...]” (s. 147)

Citat: ”Det handlar om att motarbeta **fördomar** och sedvänjor som utgår från föreställningen om kvinnors underordning [...]” (s. 153)

Det är olyckligt att delbetänkandet frångår den gängse definitionen av hedersbegreppet som flera statliga utredningar på senare år har utgått ifrån. Att utredaren väljer att använda uttryck som *föreställningar* eller att reducera hedersnormer till *fördomar* visar en bristande förståelse av hedersbegreppet. Ett normsystem som det hederskulturella med tydliga regler för hur kvinnor och män ska bete sig och med tydliga sanktioner vid avvikelser från normsystemet kan knappast kallas *fördomar*. Användandet av begrepp som ”föreställningar” och ”fördomar” riskerar att förminska allvaret och spä på en kulturrelativistisk syn på heder.

Citat: ”Ett tredje exempel är att hedersrelaterat våld och förtryck överlappar våld i nära relationer eftersom förövaren och den som utsätts ofta har en nära och förtroendefull relation till varandra, antingen direkt genom att de lever i samma hem eller indirekt genom att de är släkt” (s. 147).

I ett försök att jämställa HRV med andra våldsformer slås det fast att våldsutsatta ofta har en nära och förtroendefull relation till våldsutövarna. Vi menar att detta påstående är helt felaktigt. Hederskulturen påverkar karaktären på relationen mellan föräldrar och barn samt syskon emellan till en relation mellan offer och förövare. Ett vanligt vittnesmål från HRV-utsatta som GAPF har tagit del av är att de från tidig ålder har varit utsatta för kränkningar och att de bara förväntat sig lite kärlek av sin familj men att de har förvägrats det.

Delbetänkandets argument för och emot ett särskilt delmål om HRV

Delbetänkandet presenterar enbart ett argument för ett särskilt delmål om HRV. GAPF uppfattar detta som ett svagt intresse för en grundlig undersökning av tänkbara argument för ett särskilt delmål om HRV.

Delbetänkandet lägger fram en rad invändningar mot ett införande av ett särskilt delmål om HRV, detta trots ett till synes tydligt uppdrag:

Citat, utredarens uppdrag: ”*analysera och bedöma om det bör införas ett särskilt jämställdhetspolitiskt delmål som handlar om att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck och, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på hur ett sådant jämställdhetspolitiskt delmål kan formuleras*” (s.11)

Den politiska intentionen är tydlig i uppdraget; ett särskilt jämställdhetspolitiskt delmål efterfrågas. Det framgår också av delbetänkandet att det är angeläget med en tydlig målstruktur för ett träffsäkert arbete:

Citat: ”*Det är angeläget med en tydlig målstruktur i arbetet för att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck i syfte att säkerställa att styrningen och insatserna på området är träffsäkra*” s. 126.

Styrningen av arbetet mot HRV och insatserna för HRV-utsatta riskerar att bli mindre träffsäkra om HRV sammanblandas med andra våldsformer. GAPF:s erfarenhet är att HRV riskerar att bortprioriteras eller bortdefinieras när det sammanblandas med annan typ av våld. För att på ett effektivt sätt arbeta med HRV krävs specifik kunskap och specifika metoder.

Delbetänkandets förargument går ut på att vissa frivilligorganisationer har påtalat vikten av ett starkt signalvärde med ett sjunde delmål om HRV; att det skulle öka frågans synlighet och att det i sin tur skulle ge praktiker stöd och stadga i sitt arbete mot HRV. Efter detta korta påpekande presenteras en rad argument mot ett särskilt delmål om HRV. Nedan problematiseras en del av dessa motargument.

Vissa av de argument mot ett särskilt delmål om HRV som läggs fram i delbetänkandet är vaga t.ex. detta ”*Vi bedömer att det finns ett fortsatt behov av att stärka arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och att området behöver synliggöras. Vi bedömer dock att särdragen hos hedersrelaterat våld och förtryck bäst kan synliggöras inom ramen för en mer inkluderande formulering av det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet. Ett sammanhållet arbete möjliggör också synergier i arbetet mot våld*”, (s. 134). Det framgår inte av detta citat vad som menas med synergier och det ges heller inte något exempel på det.

Delbetänkandet bygger ett av sitt starkaste argument mot ett sjunde delmål om HRV på vissa formuleringar i Istanbulkonventionen. Kärnan i argumentet är att Istanbulkonventionen förordar en samordnad politik mot våld och att ett särskilt delmål om HRV kan innebära att Sveriges efterlevnad av konventionen ifrågasätts. GAPF delar Devin Rexvids argument att Istanbulkonventionen kan vara ett effektivt verktyg i länder där jämställdhetspolitiken och rättssäkerheten inte är lika utvecklade som i Sverige. GAPF anser vidare att svensk lagstiftning ger starkare skydd för HRV-utsatta jämfört med olika internationella konventioner som är resultatet av kompromisser mellan egalitära stater som de skandinaviska å ena sidan och konservativa katolska och islamiska stater å den andra. Detta framför allt med tanke på att Sverige sedan år 2014 infört särskilda bestämmelser för att förebygga och motverka HRV. GAPF menar att det går att tydligt visa varför Sveriges särreglering av HRV

innebär ett starkt skydd mot våld för vissa grupper och inte på något sätt hotar jämställdhetsarbetet i övrigt.

Vidare konstaterar delbetänkandet att ett särskilt delmål gör regeringens styrning otydlig för de myndigheter som ska omsätta de politiska målsättningarna i sina verksamheter. Detta utan att beskriva på vilket sätt. Men GAPF anser att tydliga mål kopplade till olika företeelser snarare kan göra styrningen lättare för tillämpande myndigheter. Ett exempel är införandet av ett särskilt hedersförtrycksbrott. Detta är en del av politikens markering mot HRV. Bestämmelsen är inspirerad av och liknar bestämmelserna om kvinnofridskränkning. Likheterna har dock inte hindrat regeringen från att försöka tillgodose HRV-frågans behov av särreglering. GAPF är övertygat om att samordning, styrning och uppföljning av dessa olika former av våld tvärtom skulle underlättas med ett eget delmål som förtydligar hedersutsattas specifika situation.

Det slås också fast i delbetänkandet att de jämställdhetspolitiska målen bör hållas på en övergripande nivå. Mer konkret står det att läsa i delbetänkandet att det:

”finns redan ett delmål som avser arbetet mot våld. Ytterligare ett delmål om våld skulle få till följd att de båda delmålen skulle överlappa till stor del. Ett exempel är att delmålet handlar om allas möjlighet till kroppslig och psykisk integritet. De som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck har sämre sådana möjligheter och skulle därmed omfattas av två jämställdhetspolitiska mål. Ett annat exempel är att hedersrelaterat våld och förtryck överlappar våld i nära relationer eftersom förövaren eller förövarna och den som utsätts ofta har en nära och förtroendefull relation till varandra, antingen direkt genom att de lever i samma hem eller indirekt genom att de är släkt”, s. 137.

GAPF har flera invändningar mot innehållet i citatet ovan.

För det första kan ett särskilt delmål om HRV ha en annan ordalydelse. GAPF anser att Devin Rexvids förslag på ett särskilt delmål om HRV är ett sätt att förtydliga att sjätte och sjunde delmålen avser olika målgrupper.

För det andra reduceras de jämställdhetspolitiska delmålen till att enbart ha sikte på kroppslig och psykisk integritet. Delbetänkandets bristande förståelse av vad HRV går ut på ger sig till känna även här. I linje med Devin Rexvids yttrande anser GAPF att HRV inte bara kränker de utsattas kroppsliga och psykiska integritet utan framför allt hindrar dem från att ha möjlighet att utveckla och utöva universella funktionsförmågor. Att ha möjlighet att både utveckla och utöva olika förmågor är som den amerikanska filosofen Martha Nussbaum³ uttrycker det en grundförutsättning för att kunna leva ett sant mänskligt liv. Barnäktenskap, frekventa graviditeter och förlösningar i ung ålder, utsatthet för långvarigt och grovt våld och inskränkningar i livsutrymmet gör att många kvinnor i hederskulturella sammanhang dör unga. HRV-utsatta förvägras också rätten att använda sina sinnen, sin fantasi och sitt tänkande. Detsamma gäller rätten att känna samhörighet och leva tillsammans med andra människor. Från tidig ålder nekas de möjligheten att kunna få leka, skratta och njuta av aktiviteter på fritiden samt att ha kontroll över omgivningen bl.a. genom politiskt engagemang.

---

³ Nussbaum, M.C. (2022). *Kvinnors liv och social rättvisa. Ett försvar för universella värden*. Göteborg: Daidalos.

Nästan alla ovan beskrivna funktionsförmågor är en självklarhet för flickor och kvinnor i majoritetssamhället sedan flera decennier tillbaka men inte för HRV-utsatta i Sverige. Det är t.ex. allmänt acceptabelt för tonåringar i Sverige att umgås med det motsatta könet, att ha flickvän eller pojkvän, att ha sex före äktenskap, att samleva med någon utan att behöva gifta sig, att själv få välja sin partner, att ha möjlighet till individuell utveckling genom utbildning, fritid och arbete. Dessa är långt ifrån självklarheter för HRV-utsatta. Dessa skillnader i flickors och kvinnors existentiella villkor i och utanför hederskontexten talar för att ett sammanhållet delmål blir otydligt och negligerar allvaret i HRV. Annorlunda uttryckt utgör begränsningen av HRV-utsattas möjlighet att utveckla och utöva de ovan nämnda universella funktionsförmågorna ett allvarligt hinder för dem att leva ett sant mänskligt liv.

Får bekämpandet av HRV oskäligt hög prioritet genom ett eget separat delmål? Denna oro uttrycks i utdraget nedan ur delbetänkandet i form av en hänvisning till ett påstående från ”ett par” organisationer som utredaren har mött.

”Ett par av de organisationer som vi har mött har ifrågasatt varför just hedersrelaterat våld och förtryck ska lyftas som ett eget delmål. De menar att det skulle kunna tolkas som att hedersrelaterat våld är helt väsensskilt och värre än annat våld”, (s. 137).

Även utdraget nedan ur delbetänkandet ger anledning att undra om utredaren som har varit ambassadör för människohandel och prostitution ser på ett särskilt delmål om HRV som en nedprioritering av till exempel. människohandel och prostitution? Det framgår heller inte vilka som åsyftas med formuleringen ”flera lyft att...”. Detta är en brist i delbetänkandet då det på flera ställen står att ”en del vi har mött”, ”de vi har pratat med”, ”ett par organisationer” etc. utan att specificera hur många och vilka som åsyftas. Det hade varit mer transparent om delbetänkandet tydligt redovisat hur många organisationer, myndigheter och enskilda aktörer som fått möjlighet att ge synpunkter på delbetänkandets förslag.

”Därtill har flera lyft att det finns andra våldsformer som på samma sätt skulle gynnas av ökad synlighet, exempelvis prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Vidare har det även lyfts fram att särskilda grupper också skulle behöva synliggöras mer, till exempel personer med funktionsnedsättning, vilket också skulle kunna ske genom särskilda delmål för att synliggöra det våldet”, (s. 137).

Delbetänkandets oro över att ett särskilt delmål om HRV kan uppfattas som nedprioritering av andra våldsformer förefaller, som utdraget nedan indikerar, ha resulterat i att som motreaktion tona ned allvaret i vad hederskulturen kan göra med samhället och dess institutioner genom att öppet utmana jämställdhetspolicyn hos olika institutioner.

”Alltså finns en dimension av det hedersrelaterade våldet och förtrycket som riskerar att förändra och påverka synen på jämställdhet och andra demokratiska värden, inte bara i den egna gruppen utan i samhället i stort. Det kan också finnas kopplingar mellan hedersrelaterat våld och förtryck och våldsbejakande extremism. Det finns dock likartade dimensioner inom andra av de våldsformer som omfattas av jämställdhetspolitiken och som också skulle kunna motivera att områden bryts ut och hanteras särskilt. Prostitution och människohandel för sexuella ändamål har exempelvis en tydlig koppling till organiserad brottslighet som i sig kan vara systemhotande och utmana demokratiska värderingar. Det i sig utgör dock inte en

anledning till att ha ett eget mål för de här våldsformerna inom jämställdhetspolitiken utan visar snarare på behovet att integrera och lyfta frågorna inom andra relevanta politikområden”, (s. 138).

Andemeningen i utdraget ovan är att delbetänkandet ser på ett särskilt delmål om HRV skulle vara på bekostnad av andra våldsformer, bl.a. prostitution och människohandel. Detta är anmärkningsvärt. Regeringens förslag om ett särskilt delmål om HRV utgår ifrån en korrekt förståelse av HRV. I linje med Devin Rexvids särskilda yttrande utmanar hederskulturen öppet och aggressivt jämställdheten i samhället. Detta tar sig exempelvis uttryck i vårdnadshavares krav på upprätthållande av hedersfostran i förskolan och skolan istället för medborgarfostran bl.a. genom krav på könssegregation mellan barn samt mellan barn och personal. Det går inte att jämföra med organiserad brottslighet. Kriminella aktörer agerar i det dolda. Även om dessa aktörer skulle resa krav på att förskolor och skolor skulle normalisera prostitution och människohandel så skulle dessa krav med stor sannolikhet inte få något gehör. Det motsatta gäller dessvärre när det kommer till hedersrelaterade krav på förskolan och skolan. Trots de framgångar som har skett i arbetet mot HRV går en del företrädare för samhället däribland representanter för skolväsendet sådana vårdnadshavare till mötes som ställer hedersrelaterade krav på skolväsendet. Detta av respekt för andra kulturer eller av rädsla för att inte bli anklagad för diskriminering och rasism. Med det inte sagt att andra våldsformer inte är allvarliga eller inte ska motverkas. Skillnaden ligger i vad utövare av olika våldsformer har för ambitioner i jämställdhetsfrågan.

Den oro för stigmatisering av vissa grupper som delbetänkandet ger uttryck för, i bl.a. utdragen nedan, är mot bakgrunden ovan överdriven och vrider tillbaka klockan till tiden i kölvattnet av mordet på Fadime Sahindal. Då var det också oro för stigmatisering av vissa grupper som blev hinder för att samhället skulle vidta åtgärder mot HRV. Detta har delbetänkandet också beskrivit: *”Det finns också de som framför att socialtjänsten avstår från att sätta in insatser när det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck bland annat av rädsla för att agera diskriminerande”, (s. 129).*

Ändå fortgår resonemangen om stigmatisering:

”I tillägg har flera av de organisationer vi har träffat framfört att det finns en risk för stigmatisering och diskriminering av vissa grupper om det skulle bli ett särskilt delmål om hedersrelaterat våld och förtryck. Detta eftersom det i den allmänna förståelsen riskerar att kopplas till dessa grupper utifrån religion eller etnicitet.”, (s. 140).

Inget stigmatiseringsargument framförs när delbetänkandet resonerar kring mäns våld mot kvinnor även om långt ifrån alla män utövar våld mot kvinnor. Det är därför anmärkningsvärt att denna passiviserande agenda dyker upp drygt två decennier efter mordet på Fadime i ett delbetänkande som har i uppdrag att stärka arbetet mot HRV.

Att varna för regeringens satsningar mot HRV med motiveringen att en särskild uppmärksamhet åt HRV och att ordet heder ”skrämmar iväg” de utsatta är en ny och relativiserande linje. Denna linje drivs sedan några år tillbaka av vissa forskare och en del myndigheter som Socialstyrelsen, NCH och enstaka frivilligorganisationer. Att kunna tala om och ringa in fenomenet är grundläggande för att kunna bekämpa det. Även den rapport från

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, som delbetänkandet refererar, till har landat i motsatt slutsats dvs. att det är bristande HRV-kompetens och inte så kallad kulturalisering som är huvudproblemet, såväl för de HRV-utsatta som för professionella. Delbetänkandet kan ses som tendentiöst i sitt förhållningssätt till HRV i denna del. Hade delbetänkandet varit neutralt så hade forskning om bristande kompetens i bemötandet av de utsatta lyfts in.

Delbetänkandet tendentiösa perspektiv på HRV verkar ha lett till en paradox såtillvida att flera av motargumenten som läggs fram snarare kan ses som ett stöd för ett införande av ett särskilt delmål om HRV. Utdraget nedan utgör ett sådant exempel.

Citat: ”Ett par aktörer som vi har pratat menar att ett särskilt delmål signalerar att hedersrelaterade ärenden är helt väsensskilda från ärenden som handlar om andra våldsformer, till exempel våld i nära relationer. En sådan signal kan medföra flera risker i det praktiska arbetet mot våldet, till exempel kan det göra det svårare att få till stånd ett förutsättningslöst möte med våldsutsatta personer och därmed höja tröskeln för att söka hjälp”, s. 139.

Att en del professionella har, som citatet nedan gör gällande, svårt att initialt särskilja tecken på utsatthet för HRV, talar snarare för specialistkunskap och specialiserade enheter som handlägger alla hedersärenden.

”En ytterligare aspekt är att det ofta är svårt att i det praktiska arbetet, särskilt inledningsvis i ett ärende, särskilja hedersrelaterat våld och förtryck från andra våldsformer. Hedersrelaterat våld består av samma gärningar som annat våld, till exempel fysisk misshandel eller psykiskt våld (Socialstyrelsen 2023)”, (s. 139).

I motsats till budskapet i citaten ovan betonar Devin Rexvids följeforskning⁴ om regeringens satsning på utvecklingen av regionala resurscentra mot HRV just vikten av specialistkompetens och specialiserade funktioner för ett framgångsrikt arbete mot HRV. Inte heller det argument som läggs fram i utdragen nedan om svårigheter i samband med utsatthet för olika våldsformer utgör ett plausibelt argument mot att införa ett särskilt delmål om HRV.

Den som är specialiserad och har djup kompetens om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer kan ha bristande kunskaper om HRV. Det saknas obligatorisk undervisning om HRV på yrkesutbildningarna i landet. Många av de som kan HRV har däremot grundläggande kunskaper om andra våldsformer och kan stödja eller slussa vidare dem som lider av andra typer av våld än HRV.

”Flera organisationer vi mött har också uppmärksammat att det inte är ovanligt med flera utsattheter samtidigt, exempelvis för hedersrelaterat våld och våld i nära relation. Det kan exempelvis röra sig om att en homosexuell person som kommer från en familj med hedersnormer också utsätts för våld av sin partner som inte är en del av dessa hedersnormer.

---

⁴ Rexvid, D. (2021). Resurscentra mellan idé & verklighet: En följeforskningsrapport om fyra pilotläns arbete med att stödja utvecklingen av regionala resurscentra mot hedersrelaterat förtryck och våld. I *Regionala resurscentra mot hedersrelaterat förtryck och våld*.

Det kan också handla om barn och vuxna som är utsatta för både hedersrelaterat våld och förtryck och som utnyttjas i prostitution eller utsätts för människohandel (Jämställdhetsmyndigheten 2022b)", (s. 139).

"Socialnämndernas ansvar och deras praktiska arbete utgår dessutom från samma lagstiftning både vad gäller våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Det betyder att det ofta är samma funktioner hos kommunerna som hanterar dessa ärenden. Ett helt separat spår för ärenden om hedersrelaterat våld och förtryck skulle också innebära att de som är utsatta skulle tvingas söka hjälp för våldsutsatthet från olika instanser", (s. 139).

Argumentet som presenteras i citaten ovan mot ett införande av ett särskilt delmål om HRV saknar också stöd i forskningen om organiseringen av socialtjänsten i Sverige. Forskning visare sedan flera år tillbaka att den dominerande formen för socialtjänstens organisering i landet är specialisering⁵. Det betyder att redan idag och sedan långt tillbaka hänvisas en klient med olika svårigheter och behov till olika specialiserade enheter inom socialtjänsten. De olika enheterna som har samma klient har dock möjlighet att samverka för att den gemensamma klienten ska få optimalt stöd och skydd. De fall där en och samma person är utsatt för olika typer av våld utgör mot bakgrund av resonemanget ovan inga undantag.

Sammanfattningsvis vill GAPF framhålla att delbetänkandets förhållningssätt till hedersfrågan är tendentiöst och framstår som påverkat av aktörer som under senare år har drivit ett nyrelativistiskt perspektiv på hedersfrågor. Det nyrelativistiska perspektivet innebär att å ena sidan betona att HRV är ett allvarligt problem för att å andra sidan relativisera bort frågan och i bästa fall häfta ihop den med mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer.

Delbetänkandet bryter med det perspektiv på HRV som har präglat de senare årens statliga utredningar i den bemärkelsen att delbetänkandet skriver om "föreställningar" om heder. I de tidigare utredningarna undveks uttrycket "föreställningar om heder" då man förstod heder som ett medvetet val. Delbetänkandet lyckas inte med att tillhandahålla en trovärdig och saklig genomgång av argument för införandet av ett särskilt delmål om HRV utan nöjer sig med enbart ett argument. Samtidigt saknar flera av de motargument som presenteras stringens, tydlighet, detaljrikedom, exemplifieringar och plausibilitet.

Avslutningsvis är Sveriges särreglering av HRV är att föredra framför Istanbulkonventionens betoning på sammanslagning av olika våldsformer. GAPF samlade bedömning är att delbetänkandets förslag inte ska tillstrykas vare sig gällande det nuvarande sjätte delmålet eller dess förslag att ett särskilt delmål om HRV inte ska införas.

Ärendets beredning:

Sara Mohammad
Ordförande och verksamhetschef
Riksorganisationen GAPF- Glöm Aldrig Pela och Fadime.

---

⁵ Perlinski, M. (2010). Skilda världar: specialisering eller integration i socialtjänstens individ- och familjeomsorg. I *Specialisering eller integration av socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Effekter på insatser och resultat*.